

ЗВО «УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ФАКУЛЬТЕТ НАУК ПРО ЗДОРОВ'Я

Кафедра педагогіки та соціальної роботи

Зав. кафедрою _____
(підпис)

“ ____ ” _____ 2023 р.

Путій Катерина Євгеніївна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

СТАН ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Галузь знань 231 “Соціальна робота”

Спеціальність 23 “Соціальна робота”

Науковий керівник:

Дащаківська Оксана Юріївна,

кандидат політологічних наук

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ECTS _____

Львів - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ	
1.1 Підходи до аналізу поняття прийомної сім'ї з точки зору соціальної роботи.....	5
1.2 Нормативно-правова база щодо прийомної сім'ї	12
1.3 Особливості викликів в умовах воєнного конфлікту	15
Висновки розділу 1	19
РОЗДІЛ 2. ВИКЛИКИ Й ТРУДНОЩІ ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ	
2.1 Дослідження викликів прийомних сімей в умовах воєнного конфлікту.....	20
2.2 Рекомендації щодо викликів прийомних сімей в умовах воєнного конфлікту.....	29
Висновки розділу 2	35
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38

ВСТУП

В кожному суспільстві поняття сім'я є соціальним інститутом, який ґрунтується на моральних, психологічних, правових та родинних зв'язках.

Система України щодо опіки не здатна надати дитині відчуття любові та належності до сім'ї, так як це є важливою складовою для особистісного розвитку дитини. І саме такий розвиток може відбуватися в сім'ї. Таким чином, утворюється поняття прийомної сім'ї, яке забезпечує право дитини на розвиток та самовдосконалення в сімейному оточенні. Приймна сім'я - це сім'я, яка добровільно взяла під свою опіку, на спільне проживання та виховання дітей із державних закладів, таких як дитячі будинки, інтернати, будинки дитини тощо.

На сьогоднішній день, станом на 15 місяців воєнного конфлікту, велика кількість українського населення відчула на собі агресію, яка кардинально змінила звичний ритм життя. Релокація, волонтерство, гуманітарне питання почало активно прогресувати. Таким чином, через вимушену релокацію, питання дітей, які залишились без піклування, без уваги, діти-сироти, діти в кризовому стані, які потребують підтримки, розуміння та любові, зростає в геометричній прогресії. Та через складність ситуації, яка поширилась в Україні з початком повномасштабного вторгнення, тема прийомної сім'ї набула ширшого та важливішого акценту. Отже, актуальність цього дослідження є у виявленні та розкритті викликів та труднощів з якими стикнулись прийомні сім'ї в умовах воєнного конфлікту.

Об'єкт дослідження: прийомні сім'ї в Україні.

Предмет дослідження: виклики прийомних сімей під час воєнного конфлікту в Україні.

Мета: виявити виклики прийомних сімей в умовах воєнного конфлікту.

Завдання:

1. Описати підходи прийомних сімей в Україні.

2. Дослідити особливості викликів в умовах воєнного конфлікту.
3. Визначити виклики й труднощі прийомних сімей в умовах воєнного конфлікту.
4. Запропонувати рішення щодо викликів прийомних сімей в умовах воєнного конфлікту.

Методи дослідження:

Теоретичного характеру: аналіз наукової літератури, законодавчих документів та актів, синтез досліджуваного матеріалу, структурування, порівняння, індукція та дедукція.

Практичного характеру: опитування за допомогою гугл-форми, інтерв'ю, спостереження, вимірювання статистичних даних.

Структура та обсяг курсової роботи: Робота складається із вступу, двох розділів, висновків до розділів, загального висновку, списку 40 використаних джерел, з них 4 іноземною мовою. Загальний обсяг роботи складає 44 сторінок, з них сторінок 33 основного тексту.

РОЗДІЛ 1 - ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

1.1 Підходи до аналізу поняття прийомної сім'ї з точки зору соціальної роботи

Проблема влаштування дитини-сироти є надзвичайно актуальною в Україні. Кожного року кількість дітей-сиріт, які через різні обставини позбавлені батьківського піклування, збільшується. Але, враховуючи причини та ситуацію країни станом за останній рік, кількість таких дітей зростає в геометричній прогресії.

Найбільш визнаною формою альтернативного догляду є державні інтернатні заклади, де надають базові знання та навички пристосування до життя. Але велика проблема полягає у недостатці соціалізації та інтегруванні дитини у суспільство через брак спілкування та сімейного виховання. Таким чином, сучасний світ відмовляється від такої форми догляду як інтернатні заклади та орієнтується на встановлення та вдосконалення системи забезпечення дітей необхідними умовами життя та виховання - прийомних сімей.

Кожна дитина має право перебувати, виховуватись та зростати у сімейному оточенні. Кожна дитина потребує можливості розвивати свій потенціал. Прийомна сім'я є альтернативним рішенням з тимчасовим влаштуванням дитини, де займаються рівнем розвитку дитини та забезпечують рівень життя.

Згідно із Законом України «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю», поняття прийомна сім'я трактується як «сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що добровільно за плату взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (ЗУ № 565, 2002). Науковець Бевз Г. М. розглядає прийомну сім'ю як «малу групу, де індивідуальний досвід кожного визначає нормативи та спрямованість її

функціонування і як соціальний інститут, що покликаний здійснювати санкціоновану суспільством функцію догляду та соціалізації дитини, позбавленої опіки біологічних батьків» (Бевз, 2002, ст. 16).

Виходячи з визначення можна зазначити, що *прийомні батьки* - це особи, які на своє виховання та відповідальність беруть прийомну дитину. В свою чергу, *прийомна дитина* - це дитина, яка позбавлена піклування біологічних батьків, або ж є сиротою.

Основна мета прийомної сім'ї - це «забезпечення належних умов для виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сімейному оточенні» (Симоненко, 2018, ст. 135). У своєму дослідженні науковець Падун Є. В. визначає головну мету прийомної сім'ї як «тимчасове утримання та виховання дитини, яка приходить у сім'ю з дитячого інституційного закладу, з кризової сім'ї, з притулку або медичної установи» (Падун, 2015, ст. 149). Кандидат юридичних наук Наталія Бутрин-Бока зазначає, що «виховання дитини в прийомній сім'ї забезпечує збереження для неї найголовнішого з чинників соціалізації – сімейного, що дозволяє дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування в природному родинному середовищі набувати навички суспільного життя, що дозволить їм у майбутньому стати повноцінними членами суспільства» (Бутрин-Бока, 2017, ст. 58).

Актуальність теми знайшла своє відображення у аналізі та вивченні поняття прийомної сім'ї в закордонному досвіді. У протилежність до України, у Великій Британії інституційні заклади втратили свою популярність та масштабування. Велика Британія має столітню історію розвитку соціальної роботи та, відповідно, соціального захисту дітей. Таким чином, довгий час існує поняття як фостерна сім'я, де англійське слово «Foster» означає брати дитину на виховання та сприяти її розвитку. З досвіду країни, діти залишаються без батьківського піклування через хвороби, сімейні проблеми та стосунки, матеріальних викликів та розлучення батьків. Таким чином, фостерна опіка поділяється на різні види відповідно до

категорії дітей та ситуацій, де є одна загальна мета - забезпечити піклування, захист, догляд та розвиток дитини.

Фостерна сім'я вважається поняттям суміжним до прийомної сім'ї, в якій перебуває близько 80% дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування в Британії. У фостерній опіці відповідальність за дитину несуть органи місцевої влади та біологічні батьки.

Спираючись на дослідження та аналіз досвіду Британії, фостерна (приймна) сім'я - це ефективний та дієвий інститут виховання дитини.

Увагу викликає і досвід Сполучених Штатів Америки. У 1909 році в країні виникла масштабна критика інституційних закладів через міграцію. Тож на державному рівні було вирішено відмовитись від інституційних закладів на користь прийомних сімей з визначеними діями підтримки. Інтернатні заклади використовуються лише за особливих обставин. На це мало вплив прийняття у 1937 році Закону про соціальний захист (оригінальна назва «Social Security Act»), в якому було зазначено про фінансову підтримку сімей, які перебували в складних життєвих обставинах. Таким чином, на протязі наступних 60 років ефективність закону була визначена через зменшення кількості дітей в інтернатних закладах приблизно 1-2% на рік.

Розглянемо досвід країни-сусідки Польщі, яка також має давню історію опікунсько-виховних інституцій. Підтримка та допомога раніше в країні надавалась в різних інституціях. Дітьми та дітьми-сиротами займались лікарі дорослих та заклади опіки в парафіях. Натомість сучасна Польща має більш сучасні і ширші підходи надання соціального захисту. Наприклад, існує модель установи, де є можливість проживання до 14 дітей, якими опікується 4-5 вчителі. Така установа передбачена для недовготривалого перебування дитини поки триває процес пошуку прийомної сім'ї. Таким чином, розуміння прийомної сім'ї ґрунтується як складний процес, який вимагає певний проміжок часу та додаткові ресурси.

Отже, базуючись на все вищесказане, можна дійти висновку, що прийомна сім'я є своєрідним фундаментом, на якому будується соціалізація, виховання та прийняття всіх норм для повноцінного життя дитини. Цілком логічним продовженням цього твердження є виділення головних функцій прийомної сім'ї:

- задовольняти потребу безпеки та захисту дитини;
- забезпечити максимальний рівень психічного та фізичного здоров'я прийомної дитини;
- надати повноцінний доступ до якісного навчання та здобуття освіти;
- розвивати навички самоогляду та гігієни;
- допомагати у вирішенні проблем та навчати знаходити рішення в різних ситуаціях;
- розвивати самоідентичність;
- формувати навички спілкування та комунікації;
- надавати позитивні емоції.

Для того щоб стати прийомними батьками особи повинні «бути повнолітніми дієздатними особами за винятком осіб, позбавлених батьківських прав, інвалідів I і II групи та пенсіонерів» (Бутрин-Бока, 2017, ст. 58). В той час, як прийомною дитиною можуть бути «не лише сироти, а й діти, у яких є батьки, але вони в силу певних обставин не мають змоги їх виховувати» (Бутрин-Бока, 2017, ст. 58). До таких обставин, які не дають змоги батькам виховувати та опікуватись своєю дитиною, можна віднести:

- довготривале лікування;
- вживання наркотиків;
- алкоголізм;
- жебракування;
- нездоровий психічний стан;
- насильство або жорстоке ставлення;

- перебування у місцях ув'язнення;
- неналежні матеріальні та побутові умови.

Таким чином, прийомною дитиною може бути дитина з різної категорії населення.

Прийомна сім'я сильно відрізняється від інших альтернативних форм догляду, насамперед, своєю особливістю залишатись необхідним середовищем для життя та розвитку особливостей дитини. Тим самим можна виокремити переваги такої альтернативної форми. У своїй праці дослідник Каламбет Ю. Г. виділила переваги прийомної сім'ї:

- реалізація прав дітей на виховання та розвиток у сім'ї. Батьків - на виховання дітей;
- формування у дітей-сиріт позитивної моделі сімейних стосунків;
- індивідуальний підхід до кожної дитини;
- професійна адресна допомога фахівців із соціальної роботи у розв'язанні різноманітних сімейних проблем через соціальний супровід (Каламбет, 2016, ст. 89).

З визначених переваг можна виділити основну особливість прийомної сім'ї на відміну від інших альтернативних форм - соціальне супроводження.

Важливу роль у функціонуванні прийомної сім'ї відіграє соціальна робота, яка працює у формі фахівця з соціальної роботи. Велика відмінність прийомних сімей від інших альтернативних форм догляду є саме наявність соціального працівника, який здійснює соціальне супроводження прийомної сім'ї для максимальної ефективності цієї форми догляду та максимального розвитку і пристосування дитини до середовища.

Соціальне супроводження є умовою створення прийомної сім'ї, яка включає в себе «сприяння адаптації дитини в новій (прийомній) сім'ї, налагодження позитивного психологічного клімату в такій сім'ї, створення умов для розвитку дітей

з урахуванням потреб кожної дитини, забезпечення оптимальних умов життя дитини та захист її прав» (Гаврилюк, 2011, ст. 425). Для соціального супроводження необхідно зробити аналіз інформації про дитину-вихованця, тобто прийомну дитину.

Дуже часто зустрічається суміжне значення соціального супроводження, як соціальний супровід.

Соціальний супровід - це «робота, спрямована на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу» (Гвоздь, 2015, ст. 154). У своєму дослідженні Наталія Бутрин-Бока наголошує, що «поряд із функцією підтримки прийомних батьків, прийомних дітей, соціальний супровід передбачає контроль за умовами розвитку і виховання дитини, виявлення недоліків і проблем у вихованні дитини» (Бутрин-Бока, 2017, ст. 57).

Обґрунтовуючи значення соціального супроводження та соціального супроводу для прийомних сімей, науковець Гаврилюк Л. П. підкреслив основні відмінності між цими поняттями:

- 1) соціальний супровід є добровільним, натомість як соціальне супроводження є обов'язковим;
- 2) соціальний супровід триває за бажанням членів сім'ї, як соціальне супроводження триває постійно допоки прийомна сім'я функціонує;
- 3) соціальне супроводження має конкретно визначенні завдання всіх етапах функціонування сім'ї. Наприклад, створення сім'ї, влаштування дитини та при виході дитини з сім'ї тощо.

Прийомні батьки, які зголосились і виявили бажання взяти відповідальність за дитину, повинні пройти спеціалізоване навчання, в якому активно залучений соціальний працівник. Фахівець допомагає прийомним батькам здобути всі необхідні знання та навички для подальшої ефективності у вихованні. Це

відбувається у вигляді курсів підготовки, які спрямовані на розуміння та сприйняття батьками проблем та викликів, які постануть перед сім'єю.

Безпосередньо, соціальний працівник є посередником для прийомної сім'ї та державної структури. Державна структура опікується станом і проблемами дітей та фінансово утримує дитину в прийомній сім'ї, тобто виплачує грошове забезпечення прийомним батькам.

Невід'ємним компонентом співпраці прийомної сім'ї та соціального працівника є укладання договору, де зазначаються дані, грошові виплати та всі можливі пільги для сім'ї.

Попри вищезазначених завдань, соціальний працівник має функції, які допомагають сім'ї ефективно існувати:

- Вивчення відповідності об'єктивних і суб'єктивних характеристик потенційної сім'ї визначеним вимогам;
- Адаптація батьків та дитини до нового середовища;
- Соціальний супровід функціонування прийомної сім'ї та визначення ефективності функціонування прийомних сімей;
- Захист майнових і житлових прав дитини;
- Робота з кровною сім'єю з метою її реабілітації та налагодження контакту між нею і дитиною, тощо (Глушан, 2014, ст. 149).

Соціальний працівник для того щоб ефективно здійснювати свою діяльність повинен укласти та дотримуватись плану соціального супроводження. Проаналізувавши та оцінивши потреби дитини та зібравши інформації про неї, соціальний робітник складає індивідуальний план соціального супроводження. Такий індивідуальний план обов'язково складається із прийомними батьками, де враховується вік, стан здоров'я дитини та рекомендації фахівців.

Отже, прийомна сім'я створюється з метою забезпечити дитині розвиток та зростання в сімейному оточенні. З огляду ж соціальної роботи, прийомна сім'я є

важливою у житті дитини, яка через певні обставини була без батьківської опіки. Тим самим прийомна сім'я виступає партнером для соціальних працівників, який забезпечує дитині стабільне та безпечне середовище. В свою чергу, соціальний працівник надає свою підтримку у вигляді доступу до ресурсів, дотримання поваги до прав дитини та захисту інтересів дитини для найкращого результату, а також виявлення ризиків та перешкод.

1.2 Нормативно-правова база поняття прийомної сім'ї в умовах воєнного конфлікту

В Україні з кожним роком збільшується кількість дітей, які через обставини позбавлені батьківського піклування і тим самим потребують уваги та захисту. Тема прийомної сім'ї є новацією в законодавстві України.

Конституція нашої держави дає гарантію права для дітей щодо їхнього життя та розвитку. Такий досвід присутній і у міжнародному законодавстві. «На захист прав дитини, її розвитку прийнята низка міжнародних документів: Конвенція ООН про права дитини, яку було прийнято і відкрито для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р. Ця Конвенція ратифікована Верховною Радою України і набула чинності для України 27 вересня 1991 р. Міжнародними зобов'язаннями Україна гарантує свободу і гідність своїх дітей, створює умови для їхнього всебічного розвитку. Конвенція ООН про права дитини проголосила, що дитині для повного емоційного комфортного розвитку найкраще рости у сім'ї, в атмосфері щастя, любові і взаєморозуміння. Крім того, підкреслюється, що кожна дитина має право на сім'ю. Саме за таких умов дитина може бути повністю підготовлена до самостійного життя у суспільстві й вихована у дусі розуміння вищих гуманістичних ідеалів, вищих моральних цінностей» (Бутрин-Бока, 2017, ст. 58).

Поняття прийомна сім'я, як інститут сімейного виховання, з'явилося в Україні в 1998 році. Статус прийомної сім'ї можна отримати тільки «на підставі рішення місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, який приймає рішення про її створення, укладається договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї на виховання та спільне проживання, який визначає права та обов'язки обох сторін» (Бутрин-Бока, 2017, ст. 57).

Великого значення надає особливість прийомної сім'ї - дитина, яка виховується в такій сім'ї, не позбувається статусу дитини, яка позбавлена батьківського піклування, тобто за дитиною залишаються всі виплати та пільги, які передбачені законодавством України. Найвагомим бачиться те, що на прийомних дітей виділяється державна допомога у вигляді двох прожиткових мінімуми відповідного віку кожного місяця.

Згідно українського законодавства прийомна сім'я є не тільки альтернативною формою сімейного виховання дитини, але є і формою опіки держави. В такому випадку, держава має низку своїх функцій:

1. Матеріальне забезпечення утримання дітей;
2. Оплату праці прийомним батькам;
3. Методичну підготовку та допомогу їм у вихованні сиріт;
4. Контроль за утриманням та вихованням дітей (Бутрин-Бока, 2017, ст. 58).

Прийомні батьки беруть прийомну дитину під свою опіку на власну житлову площу, яка відповідає всім житловим та побутовим умовам. Це широко впливає на сімейний устрій, допомагає зберегти стосунки та виховувати дитину в сформованому колі соціуму. «Прийомні батьки влаштовують дитину на власну житлову площу, ніяких пільг щодо поліпшення житлових умов при оформленні прийомної сім'ї законодавством не передбачено» (Бутрин-Бока, 2017, ст. 57).
Прийомні батьки ведуть звичне, притаманне їм життя.

В Україні повноцінне функціонування інституту прийомної сім'ї «в межах проекту «Трансформація державної системи інститутів піклування про дитину», реалізація якої відбувалася згідно з угодою на співпрацю між Урядом України та Представництвом ЮНІСЕФ (Дитячого Фонду ООН) в Україні» (Бутрин-Бока, 2017, ст. 59).

Як зазначалось вище, становлення в Україні інституту прийомної сім'ї розпочався в 1998 році, але набув законодавчого виду в 2001 як Закон України «Про охорону дитинства» № 2402-III від 26.04.2001 р. Таким чином, «діяльність щодо створення прийомних сімей поширилась на всю територію України. У 2002 р. було затверджено Положення про прийомну сім'ю Постановою Кабінету Міністрів України № 565 від 26.04.2002 р. На законодавчому рівні, зокрема у ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» № 2402-III від 26.04.2001 р., термін «приймна сім'я» визначено так: «сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування від 1 до 4 дітей на виховання та спільне проживання». Закон України «Про охорону дитинства» визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і покликаний забезпечити реалізацію прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток, встановивши основні засади державної політики в цій сфері. Вперше в історії національного законодавства у цьому Законі введено положення, яке забороняє тілесні покарання дітей у родині» (Бутрин-Бока, 2017, ст. 59).

В українському законодавстві основним в темі регулювання батьківських прав є Сімейний кодекс України, який прийнятий 10 січня 2002 р. та діє з 1 січня 2004 р. В кодексі є всі зазначенні поняття прийомної сім'ї, хто може бути прийомною дитиною та який порядок створення прийомної сім'ї. (Бутрин-Бока, 2017, ст. 59).

Враховуючи події останніх 15 місяців, всі дослідження опираються на Постанову № 349 пункт 2 Положення про прийомну сім'ю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 № 565 «Під час дії на території України

надзвичайного або воєнного стану у прийомні сім'ї можуть тимчасово влаштуватися діти, які залишилися без батьківського піклування, на умовах тимчасового влаштування в межах передбаченої граничної чисельності дітей у прийомній сім'ї».

Підсумовуючи вищесказане, для форми сімейного виховання як прийомна сім'я створено нормативно-правову базу, яка функціонує та здійснює заходи для вдосконалення забезпечення системи опіки. Але враховуючи контекст обставин, Міністерство соціальної політики України спирається на Постанову № 349 про тимчасове влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у прийомні сім'ї.

1.3 Особливості викликів в умовах воєнного конфлікту

24 лютого 2022 року життя кожного українця кардинально змінилось. Війна принесла багато нових викликів та розуміння єдності всього українського населення. Вся Україна почала активно допомагати прифронтовим територіям та всіма силами зупиняти ворога. Та найвагомішого значення набула проблема перед українцями, які втратили близьких та свої домівки. Зокрема діти, які втратили свої сім'ї та рідних.

«Унаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації в Україні постраждало щонайменше 689 дітей з яких загинули 243 дитини та 446 були поранені» (Коваль, 2022, ст. 89). Впродовж перших трьох місяців від початку повномасштабного вторгнення, всі сили були зосереджені на екстреній евакуації населення з наближених територій України до кордону з ворогом. Війна в Україні має наслідки для всіх регіонів, а саме в масовому переміщенні українців на Захід країни та за кордон - «більше 900 тисяч дітей виїхало до країн ЄС. Найбільше з них виїхало до Польщі - це майже 500 тисяч дітей, до Молдови - більше 150 тисяч дітей, до Угорщини - більше 100 тисяч дітей, до Румунії та Словаччини - більше 90 тисяч

дітей було вивезено в умовах війни. Кожна українська дитина постраждала внаслідок війни, якщо не фізично то морально, адже під час війни порушуються абсолютно всі права дитини: право на життя, право бути з сім'єю і громадою, право на здоров'я, право на розвиток особистості, а також право на турботу і захист» (Коваль, 2022, ст. 89).

В українській державі опіка над дітьми-сиротами, дітьми, які позбавлені батьківського піклування в основному здійснюється в інтернатних закладах, де дитина отримує матеріальну допомогу, має змогу навчатись, готуватись до самостійного життя тощо. Але в час бойових дій, виклик полягає в тому, що багато таких українських закладів зруйновано та частина дітей залишилися на окупованих територіях України.

Значний вплив на дітей безперечно, є втрата зв'язку з батьками та сім'єю. Для дитини є важливо перебувати в умовах, які наближені до сім'ї. Це сприяє забезпеченню інтересів дитини до моменту поки йде з'ясування даних та інформації про її сім'ю. Таким чином, прийомна сім'я є вирішенням опіки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Відтак, спираючись на науковий доробок Грабовської Г. М., стає очевидним і повністю сприйнятливим, що до дітей, які позбавленні батьківського піклування під час воєнного конфлікту, належать:

- «діти, батьки яких загинули, та відсутні близькі родичі, як баба, дід, повнолітні сестра, брат, мачуха, вітчим;
- діти, батьки або близькі родичі яких не виходять на зв'язок, або перебувають в місцях активних обстрілів, під завалами, поранені в лікарнях;
- 23 березня 2022 р. урядом було повідомлено про схвалення розробленого Мінсоцполітики рішення, згідно з яким діти, які залишилися без піклування батьків, під час воєнного стану можуть бути влаштовані у прийомні сім'ї чи

дитячі будинки сімейного типу на умовах тимчасового влаштування» (Грабовська, 2022, ст. 109)

Під час воєнного стану в країні дітей, позбавленні батьківського піклування та які розлучені із рідними, влаштовують до прийомних сімей на умовах тимчасового перебування. Таким чином, дитина влаштовується до прийомної сім'ї на підставах виплат державної соціальної допомоги.

Відповідно до нормативно-правового законодавства України необхідно проводити контроль та соціальне супроводження щодо прийомної сім'ї. Але виклик полягає в тому, що в умовах воєнного конфлікту складно проводити контроль умов сім'ї та проводити соціальне супроводження. Грунтуючись на цьому, важливо звернути увагу на вдосконалення законодавства країни під реалії подій, оскільки ситуація з прийомними сім'ями, які опинились в тимчасово окупованих територіях незрозуміла, а саме яким чином проводити соціальні виплати та захистити сім'ю від депортації чи роз'єднання.

Ще вважаємо необхідним згадати про дітей, які втратили свої прийомні сім'ї. Досвід подій показує на те, що держава немає можливості та ресурсів встановити осіб, які загинули від бойових дій або ж втратили документи, які засвідчують статус прийомної сім'ї.

На даний момент, найбільша проблема все ж таки полягає у примусовій масовій депортації дітей на територію російської федерації. «Від початку повномасштабної війни понад 234 тисячі українських дітей були примусово вивезені у російську федерацію, на тимчасово окуповані нею території або до білорусі. Такі дії незаконними, забороненими Женевською конвенцією, міжнародним правом» (Коваль, 2022, ст. 89).

В умови воєнного конфлікту постало питання про захист прав дітей, котрі опинилися в складних життєвих обставинах. Війна зробила дітей жертвами обставин, які втратили рідних, місце проживання, місце розвитку, повноцінне

виховання та належне піклування. Таким чином, 22 березня 2022 року постановою Кабінету Міністрів України № 349 було зазначено про зміни в захисті прав дитини на період воєнного стану.

Отже, «під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які залишилися без піклування батьків, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, можуть тимчасово влаштовуватись до інших закладів, в яких передбачено цілодобове перебування дітей, у населених пунктах, в яких можливо забезпечити безпеку дітей з урахуванням їх віку та стану здоров'я» (Сагат, 2022, ст. 473).

З вищезазначеного, можна окреслити що суспільство та держава знаходиться в пошуку додаткових шляхів вирішення питання щодо опіки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах воєнного конфлікту.

Висновки розділу 1

У першому розділі здійснено теоретичний аналіз поняття прийомної сім'ї: розкрито термінологію та сутність прийомної сім'ї; охарактеризовано нормативно-правову базу щодо прийомної сім'ї; окреслено особливості викликів прийомної сім'ї в умовах воєнного конфлікту.

Розкрито термінологію та сутність прийомної сім'ї, де прийомна сім'я - це категорія сім'ї, яка допомагає прийомній дитині перебувати у безпечному середовищі з урахуванням соціального чинника. Це сприяє адаптації дитини у сімейних умовах та сприяє корекції психолого-педагогічних проблем дитини за рахунок потрапляння в сприятливі умови сімейного життя.

Розкрито особливості викликів прийомних сімей в умовах воєнного конфлікту. Така інституційна форма опіки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, переживає нові виклики, які спричиненні воєнним конфліктом. Тож потрібно впроваджувати заходи для вдосконалення системи захисту дітей, які знаходяться в прийомних сім'ях.

РОЗДІЛ 2. ВИКЛИКИ Й ТРУДНОЦІ ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

2.1 Дослідження викликів прийомних сімей в умовах воєнного конфлікту

15 місяців воєнного конфлікту забезпечили значні загрози життю, здоров'ю, безпеці та благополуччю кожної української сім'ї. Така криза вагомо руйнує звичні умови існування, середовища та діяльності. Великий вплив такого виду кризи є на молоде населення країни, коли їхнє життя кардинально змінюється. Дітей позбавляють можливості досліджувати світ, розвиватись та самовиражатись.

Діти, які опинилися в умовах воєнного конфлікту, перебувають у складних ситуаціях, які спричинені певними чинниками та ризиками - розлука з рідними, ризик опинитись жертвою при різного типу насилля, ризик психосоціальних порушень тощо. Також така криза зменшує спроможність батьків до належного виховання дітей та забезпечення всіма необхідними умовами та належним доглядом. Таким чином, воєнний конфлікт сприяє недоцільному функціонуванню альтернативного догляду.

На додаток до висловленого, майже вичерпним можна назвати тлумачення сутності викликів прийомних сімей у воєнному конфлікті.

Висвітленню загальних положень та окремих аспектів щодо викликів прийомної сім'ї в умовах воєнного стану присвячено наш аналіз та дослідження. Дослідження відбувалося за підтримки проекту від Українського католицького університету "Альтернативні форми сімейного догляду", мета якого було дослідити стан альтернативних форм догляду в Україні.

Відповідно, наше дослідження відбувалось в масштабах всіх областей України, *метою* якого було виявити основні виклики прийомних сімей в час воєнного

конфлікту. *Завданням* дослідження було оцінити стан та потреби прийомної сім'ї в час воєнного конфлікту.

Експеримент поділявся на дві основні частини. Перша частина це онлайн платформа у вигляді опитування. В основу онлайн опитування було покладено завдання дізнатись більше інформацію про учасників та виявити основні аспекти функціонування прийомної сім'ї. Таким чином, цей метод дослідження допомагає виявити наступні аспекти:

- вік прийомних батьків, які взяти на виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- місце проживання станом на 15 місяць воєнного конфлікту;
- чому саме цю альтернативну форму догляду обрали респонденти;
- досвід здійснення альтернативного догляду;
- яка кількість дітей перебуває у сім'ї;
- якого віку дітей має сім'я на вихованні;
- який був зв'язок із фахівцем соціальної роботи;
- яка була комунікація із соціальний фахівцем;
- чи проходили прийомні батьки навчання, яке навчання;
- чи здійснював фахівець соціальної роботи соціальне супроводження прийомної сім'ї;
- з якими викликами стикнулась сім'я під час воєнного конфлікту;
- чи змінилася робота соціальних працівників та служб у справах дітей щодо вас під час війни;
- чи потребувала прийомна сім'я евакуації після повномасштабного вторгнення російської федерації 24 лютого;
- чи потребували ви сторонньої допомоги та хто надавав допомогу;
- чи надавалась підтримка, супровід на новому місці проживання хто саме надавав цю підтримку, допомогу;

- з якими труднощами зіткнулись на новому місці проживання.

Базуючись на отриманих даних з дослідження, можна зазначити що більшість респондентів, які мають статус прийомної сім'ї, складає 45,2 % батьків віком від 46 років до 55 років.

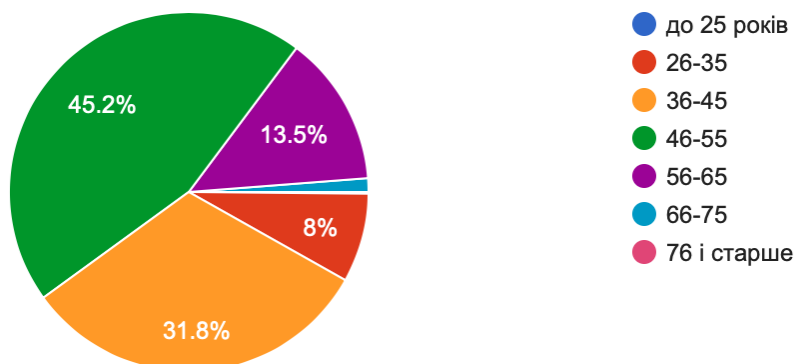

Рис. 1 Вік опитуваних у дослідженні

Великого значення приділялась увага досвіду прийомної сім'ї. Насправді, цифри були вражаючі - 66,2% це досвід більше 6 років. Тобто особи мають статус прийомної сім'ї на протязі довгого часу та здобули значний досвід у функціонуванні альтернативної форми догляду.

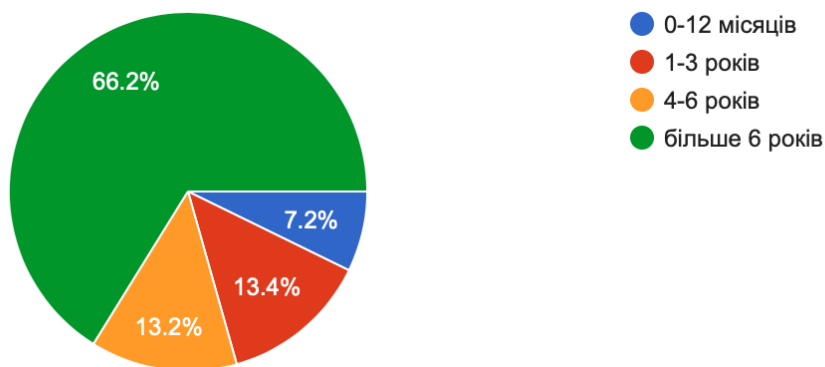

Рис. 2 Досвід статусу прийомної сім'ї

Важливим фактором дослідження стало розуміння віку дітей, які перебувають у статусі прийомної сім'ї. Дослідження показало, що 75,5% це діти старшого

шкільного віку, а саме від 11 років до повноліття. Нажаль, майже 23% припадає на дітей, які мають менше трьох років.

Відповідно до ситуації в країні, велика частина українського населення відчула на собі релокацію в інші регіони та країни. Згідно нашого дослідження, статистика показала, що 61,2% українських прийомних сімей залишилися проживати в своїх рідних домівках. 19,4 % переїхали проживати в інші безпечні регіони України, та такий ж відсоток прийомних сімей виїхали за кордон.

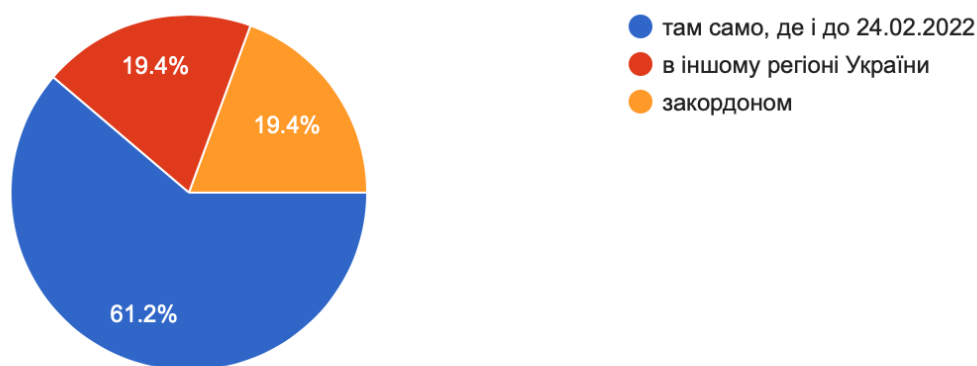

Рис. 3 Місце проживання прийомних сімей після повномасштабного вторгнення

Безпосередньо, у світлі проблеми релокації через військові дії, вартує уваги комунікація із фахівцями соціальної роботи. Якщо ж брати до уваги довоєнний час, соціальні працівники виконували свою роботу на 86%. Але від початку воєнного конфлікту комунікація із фахівцями ускладнилась через релокацію, об'єм вимушено переміщених людей та через труднощі у зв'язку комунікації. Таким чином, деякі прийомні сім'ї втратили зв'язок зі своїм фахівцями під час військових дій.

Яскравим прикладом повного розуміння сутності окресленого феномену є результати першої частини нашого дослідження, а саме 43,5% респондентів зазначили що співпраця із соціальним працівником не змінилась та функціонувала так само, як до повномасштабного вторгнення. 34,5% зазначили, що уваги було

приділено більше під час воєнного конфлікту. Нажаль, 22% зауважили в зменшені уваги соціального працівника до дітей та прийомної сім'ї.

Наступним кроком, було важливо дізнатись стан прийомної сім'ї на час 24 лютого 2022 року. На питання чи потребувала прийомна сім'я евакуації після повномасштабного вторгнення - 56,3% сімей зазначили що не потребують евакуації. Натомість 43,7% зауважили на потребності релокації в безпечні регіони України через небезпеку та активні бойові дії.

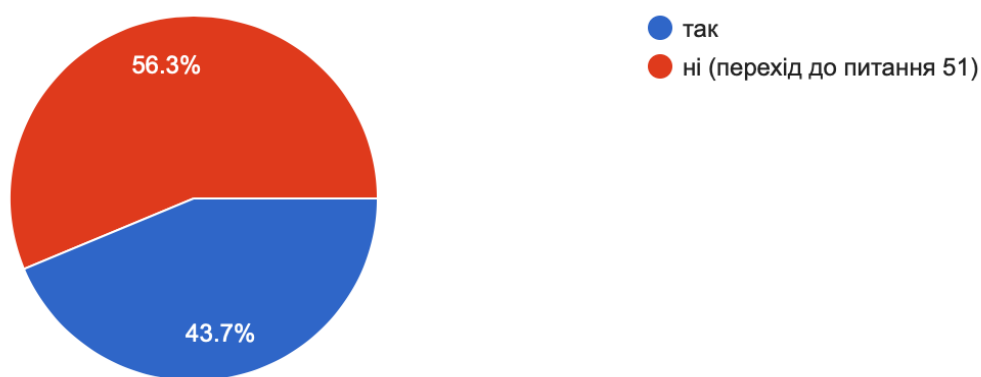

Рис. 4 Стан потреби евакуації в час повномасштабного вторгнення

Цікавим фактом стало розгалуження відповідей стосовно звернень прийомної сім'ї за допомогою, а саме в які установи звертались респонденти. 34,5% сімей звертались за допомогою до родичів, які перебували в безпечних регіонах. 33,8% звернулись до волонтерів, які активно працювали та допомагали населенню після вторгнення ворога. 25,5% звернулись в благодійні та громадські організації. 22,2% в релігійні організації, та тільки 11,6% звернулось за допомогою до фахівців соціальної роботи. Таким чином, можна підсумувати, що малий відсоток прийомних сімей контактували зі своїми соціальними працівниками і схилялись до інших шляхів допомоги.

Перша частина допомогла зробити вибірку та узагальнення щодо завдань дослідження та допомогла підготувати та вдосконалити другу частину експерименту, а саме індивідуальна комунікація з респондентами, використовуючи метод інтерв'ювання.

Особливу вагомість в результати дослідження внесли 8 респондентів, які погодились взяти участь в експерименті. Інтерв'ю відбувались виключно онлайн через різну локацію респондентів, корті погодились взяти участь в другому етапі дослідження.

Метод інтерв'ювання забрав більше часу на дослідження ніж онлайн опитування, а саме 2 повних місяці (з лютого до початку квітня). Викликами цього методу стала різна локація респондентів та якість зв'язку. Деякі інтерв'ю довелось проводити в телефону режимі для того щоб отримати якісні результати дослідження.

Отже, перейдемо до опису восьми респондентів нашого другого етапу дослідження. 100% учасників це були жінки, які мають статус прийомних батьків. 6 жінок з 8 мали можливість пройти навчання перед тим як отримати статус прийомних батьків. Згідно результату, це навчання мало велике значення для батьків та їхнього розуміння щодо виховання прийомної дитини. У всіх випадках, навчання відбувалось до воєнного конфлікту, таким чином воно було якісне та ефективно пропрацьоване.

Важливим фактором було дізнатись де саме знаходиться сім'я. Три прийомні сім'ї залишились проживати в рідній домівці. П'ять інших респондентів зазначили про свою рекокацію в інші регіони України та про своє перебування за кордоном, так як не мають змоги повернутись додому через окупацію та втрату майна.

Бачиться особливо суттєвим те, що при зміні місця проживання виникають нові виклики. Згідно аналізу інтерв'ю, можна зазначити, що серед викликів на новому місці проживання є:

- труднощі з адаптацією в новому середовищі;

- культурні та мовні бар'єри;
- невідповідні умови проживання;
- відсутність інформації та допомоги в новому середовищі.

Зважаючи на такий контекст, необхідно підкреслити, що багато викликів постало перед прийомними сім'ями, котрі мають на вихованні прийомних дітей з інвалідністю. В новому середовищі адаптація проходить набагато складніше, так як немає певної кількості ресурсів та інструментів, які необхідні для осіб з інвалідністю.

Разом з тим ускладнюється процес навчання дітей. Кожен респондент інтерв'ювання зазначив в зменшені освітніх можливостей для дітей. Перший виклик полягає у знищенні ворогом освітніх закладів. Через воєнні дії велика кількість закладів, які надавали освітні послуги є або закриті або, в гіршому випадку, знищені. І тому освіта почала акцентувати увагу за безпечні частини країни. Якщо спиратися на регіони України, кількість навчальних закладів непристосована до збільшення кількості дітей і не в змозі надавати освітні послуги. З цієї причини діти навчаються онлайн, через що ефективність та продуктивність навчання дуже знизилась. Якщо ж брати ситуацію за кордоном, то впливає незнання мови та фактор іншої культури навчання. Отже, значний вплив на освіту в умовах воєнного конфлікту є нестабільне навчання, значне зниження мотивації та психоемоційний стан.

Зачепивши тему культурних відмінностей, перейдемо до нового виклику згідно нашого дослідження. Здебільшого такий виклик виникав за кордоном, де доступ до послуг та підтримки відрізняється від української структури. Відсутність знання мови та правил іншої країни затримували процес адаптації та отримання необхідних послуг. Так само і в Україні, через мовний бар'єр та інше розуміння цінностей виникали проблеми в отриманні допомоги.

У результаті дослідження кожна сім'я зазначила у відсутності фінансової стабільності. Чинниками цього виклику стає втрати майна, своєї роботи та

приватного доходу. Таким чином, це впливає на фінансовий стан сімей і постає у вигляді проблеми, через яку звертаються за допомогою.

У розрізі цього фінансового виклику є наукові дослідження, які описують причини такого становища в часі воєнного конфлікту. Серед основних таких причин - це девальвація валюти та інфляція, руйнація інфраструктури та підприємств, відповідно втрата робочих місць. Також руйнування будинків та втрата майна, зрив торгівлі та економічної діяльності. Це безперечно має вплив на економіку країни та потребує багаторічного відновлення та функціонування. Таким чином, виклик фінансової нестабільності повністю залежить від воєнного конфлікту.

Але найвагомим бачиться те, що є один спільний виклик в усіх учасників дослідження - психічний стан прийомних сімей та вигорання.

Узагальнюючи результати дослідження, тема психологічної нестабільності торкнулась кожної сім'ї та її члена. Таким чином, можна розділити виклики психічного стану на дві категорії:

1. *Виклики психічного здоров'я особистості.*

На це дуже впливає емоційний стан людини. Кожен українець по різному реагував на військові події - шок, розгубленість, ступор. Спочатку були хвили піднесення та віри у швидку перемогу, згодом хвили безнадії, розпачу та апатії. Учасники зазначали, що найскладніший етап був у стані панічних атак та стані тривожності, який сковував емоції та розуміння реальності. І це породжувало гнів та злість на ворога за всі події.

Особливу вагомість вдумливих міркувань про психічний стан стала оцінка картини світу до та після повномасштабного вторгнення. Більша частина учасників не вірили у вторгнення і тим самим виявились психологічно не готовими до подій 24 лютого. Це супроводжувалося болісними переживаннями та емоційною нестабільністю.

Великий вплив мала інформаційна комунікація за допомогою новин та соціальних мереж. Через миттєве поширення всієї інформації йшло неконтрольоване споживання негативних фактів, що підсвідомо впливало на думки та дії членів сім'ї.

Як зазначалось вище, одним з викликів прийомної сім'ї в умовах воєнного конфлікту є адаптація та пристосування до нового середовища та умов. Під час воєнного конфлікту психічно це набуває широкого поширення деструктивної адаптації, що може виражатись в нехтуванні безпекою.

2. Виклики психологічного стану дитини.

Велика відмінність між батьками та дітьми в тому, що в дорослих вже сформована та зріла психіка, яка не піддається так впливу зовнішніх чинників, як дитяча. Таким чином, згідно відповідей респондентів у дітей формуються психічні розлади такі, як депресія, порушення сну, різні гострі реакції, панічні атаки, сором'язливість та уникання комунікації з іншими. Про це зазначали респонденти, які вимушено покинули свої домівки і перебувають в безпечному місці. Через зміну середовища, в дітей змінювалась поведінка, яку було складно контролювати.

Кожен учасник дослідження наголошував на відсутності умов та можливостей навчання. На це має вагомий вплив дій ворога та умови воєнного конфлікту. Але в дослідженні було зазначено, з спостережень прийомних батьків, що у дітей погіршилась пам'ять, втратився інтерес розвиватись та знизилась активність. На думку прийомних батьків, на це впливає відчуття незахищеності та розуміння непередбачуваності ходу воєнного конфлікту. Таким чином, на поведінку та стан дитини в час воєнних дій впливає психічне здоров'я дитини.

З огляду на очевидну значимість окресленого дослідження, можна виокремити такі основні виклики прийомної сім'ї в умовах воєнного конфлікту - відсутність фінансової стабільності; релокація та адаптація сім'ї в новому середовищі; відсутність комунікації із фахівцем соціальної роботи; зменшення освітніх можливостей; психологічна підтримка та допомога.

2.2 Рекомендації щодо викликів прийомних сімей в умовах воєнного конфлікту

Кожного дня ми стикаємось з новими викликами в повсякденному житті. Починаючи від навчання, роботи, закінчуючи особистим життям та сім'єю. Але останніх 15 місяців воєнного конфлікту принесли велику кількість викликів для кожного українця.

Війна - це суцільний виклик, який кардинально змінює погляди, цінності та розуміння реальності. В нашому дослідженні війна має вагомий вплив на стан життя прийомних сімей. Вивчення та аналіз проведеного дослідження зумовило визначенню основних та найпоширеніших викликів прийомної сім'ї таких, як фінансова нестабільність, релокація та адаптація, зменшення освітніх можливостей, неефективна комунікація із фахівцем соціальної роботи та найбільш вагомим викликом став психологічний стан прийомних дітей та прийомних батьків.

З огляду результатів дослідження виникла потреба проаналізувати та виділити можливі рекомендації згідно виявлених викликів прийомної сім'ї. Кожен виклик вимагає великої уваги та врахування наукових досліджень попереднього досвіду враховуючи контекст війни в Україні.

Для нас, як майбутніх фахівців соціальної роботи було важливо виділити виклик прийомної сім'ї в комунікації та спілкуванні із соціальним працівником в умовах воєнного конфлікту. Нажаль, проведене дослідження показало значний відсоток втрати комунікаційного зв'язку та розуміння між кдіжнтотом та фахівцем. Але для подолання виклику можна спиратися на наступні рекомендації:

1. Прийомна сім'я пережила кризову ситуацію в результаті вторгнення та зазнала стресу та тривоги. Таким чином соціальний працівник має проявляти спокій та, розуміючи ситуацію, допомогти людині відчувати відчуття безпеки, що її

розуміють, підтримують та поважають. Для цього достатньо вислухати людину та допомогти викинути всі емоції та переживання зі своєї свідомості.

2. Бути рушієм напрямку до допомоги. Соціальний працівник має обов'язок направити прийомну сім'ю в місце, заклад, установу, де сім'ї нададуть практичну необхідну допомогу. Тим самим заохочувати прийомних батьків намагатись самостійно сприяти вирішенню проблеми чи ситуації.
3. Контакт із прийомною сім'єю залишається невід'ємною частиною. Навіть за умов онлайн формату. Соціальний працівник, який соціально супроводжує прийомну сім'ю повинен постійно контактувати зі своїм клієнтом, мати про них інформацію та розуміти ситуацію в якій сім'я перебуває. Таким чином, це впливатиме на визначення необхідної допомоги та наступних ефективних дій.
4. Спираючись на попередню рекомендацію, доцільно буде в діях соціального працівника продумати план на випадок ускладнення ситуації чи проблеми, та підготувати варіанти вирішення та мінімізації чинників. Підготуватись до можливих ризиків в функціонуванні сім'ї.

На підставі вищесказаного, соціальний працівник повинен бути залученим у функціонування сім'ї. Фахівець повинен мати мінімальний контроль прийомної сім'ї в надзвичайній ситуації, опираючись на вищезазначені рекомендації.

Наступний крок спирається на рекомендації релокації та адаптації сім'ї на новому місці через воєнний конфлікт.

Умови воєнного конфлікту змусили примусово покинути рідні місця та домівки велику кількість українців. Тим самим більша частина прийомних сімей від початку повномасштабного вторгнення перебуває в більш безпечних регіонах України та за кордоном. І саме з цієї причини виникає наш виклик релокації та адаптації.

Інше місто, інше суспільство, інша культура має вагомий вплив на сім'ю. Особливо для дітей, які психологічно починають формуватись та реалізовуватись. Через брак спілкування рідних людей, знайомих облич відбувається процес закриття

особистості і відсторонення від всіх можливих ідей адаптації на новому місці. Важливим чинником запобігти такому виклику є підтримка контакту та зв'язку вже з близькими людьми. Комунікація з рідними, з друзями, з особами, котрі мають повагу дітей, є дуже важливим фактором в адаптації. Це забирає в дитини відчуття страху, є розуміння безпеки та що про неї піклуються. Тут діє принцип незмінності, тобто обставини та умови одні, історія та відчуття теж саме. Таким чином намагались повернути прийомній сім'ї зв'язок з рідними та близькими людьми зменшить вплив виклику адаптації при релокації.

Значний вплив на становлення нового виклику для прийомної сім'ї стала адаптація з інвалідністю. Тут потрібно приділяти велику увагу, надаючи підтримку від громади, де перебуває сім'я. По-перше, захист та підтримка прав сім'ї, в якій є вплив інвалідності на функціонування. По-друге, повинен бути доступ до всіх послуг в питанні соціального захисту, охорони здоров'я та належної освіти.

Важливо є згадати про виклик зменшення освітніх можливостей. Виклик полягає в релокації, в зруйнованих закладах освіти та втраті часу на здобуття необхідних знань. Таким чином освітній процес відстає та губить інтерес.

На даний момент, в Україні активно та прогресивно розвивається онлайн навчання. Цьому безперечно передувала ситуація з Covid, який загартував населення до такого формату навчання та праці. Воєнний конфлікт безперечно надав багато втрат в процесі здобуття знань, та цей процес набуває нових можливостей та вже є звичним для українського суспільства. Та на нашу думку, ефективними кроками вирішення цього виклику буде наступне:

- Створення умови для синхронного та асинхронного навчання. Це можна застосовувати для дітей старших класів, коли є більше усвідомлення відповідальності та потреби.

- Позмінне навчання, а саме проведення занять в дві зміни. Таким чином є більша ймовірність помістити фізично дітей в навчальний заклад, який знаходиться в безпечному місці.
- Більше самостійної роботи. Тут можливе проявлення креативності зі сторони учнів та зацікавлення в навчальному процесі.

Такі рекомендації можуть мати вагомий зміст для покращення навчального процесу.

Наступні два виклики є найбільш популярними та найбільш складними для прийомних сімей згідно нашого дослідження. Кожен респондент зазначив у складності фінансового положення та в психічній допомозі.

Отже, перейдемо до фінансового виклику кожної сім'ї. Воєнний конфлікт неабияк повпливав на зниження робочих місць в країні, на велику різницю пропозиції та попиту та на збільшення непрацевдатних осіб. Економіка різко змінила своє становище через значну втрату території, людського фактору та виробництва. Таким чином, потрібно забезпечити людський ресурс новими робочими місцями та новими гарантіями на місці праці. На це може повпливати оновлення зі сторони технологій, активність та ефективність наукової складової, активізація бізнесу (малого та середнього) та зміни в сфері освіти тощо.

Особливу вагомість задумливих міркувань викликає головний виклик прийомної сім'ї в умовах воєнного конфлікту - психологічна підтримка та допомога. Згідно нашого дослідження психологічний виклик є найбільш затребуваний для вирішення. Психологічний стан має вплив на всі вищезазначені виклики.

Зважаючи на результати дослідження та аналізі досвіду та проведених досліджень після повномасштабного вторгнення, можна перейти до наступних рекомендацій:

1. Поширення ідеї культури України, як різноманітної складової формування ціннісного погляду на країну. Тут йдеться саме про пізнання та цінність

української культури, котра об'єднується мовою, вірою та спільним бажань розвитку після перемоги.

2. Впровадження комунікаційних стратегій на рівні держави, а саме розвиток та впровадження медійних та просвітницьких способів інформації.
3. Поширення можливості індивідуального та колективного консультування щодо теми війни. Це проект, що дозволяє при спілкуванні визначити що викликає страх та як впоратись з цим. Та запроваджувати це в кожній громаді.
4. Запустити на рівні держави реєстр фахівців, котрі мають спеціалізацію та кваліфікацію в наданні психологічної допомоги та підтримки. До прикладу, психологи, соціальні фахівці, психотерапевти.
5. Додаткова підготовка фахівців в роботі з особами, котрі постраждали внаслідок воєнного конфлікту. Особливу уваги приділити темі реабілітації після травм, отримання інвалідності, повноцінної релокації на тепер постійне місце проживання тощо.
6. Зміна освітньої програми та методів викладання та навчання до можливих посттравм та травм дітей та їхньої сім'ї. Та посилення соціального фактору в сім'ї, а саме залучення на різні активності тощо.
7. Моніторинг психічного стану прийомної сім'ї. Настрій сім'ї, прояв поведінки дітей та їх батьків.
8. Максимальне поширення теми психологічної допомоги, чому це важливо та як це впливає на стан сім'ї сьогодні.

Отже, можна зазначити, що воєнний конфлікт наніс багато психологічних викликів прийомній сім'ї та кожному українцю. Важливо пам'ятати, що потрібно поглиблюватизнання та інформацію про першу психологічну допомогу та підтримку для того щоб мінімізувати такого виду виклики.

Висновки розділу 2

У другому розділі здійснено аналіз проведеного дослідження, а саме: описано інформацію про учасників онлайн опитування; охарактеризовано рецензентів проведених інтерв'ю; виокремлено та виділено основні виклики прийомних сімей в умовах воєнного конфлікту.

Зроблено аналіз дослідження для визначення інформації про учасників. Охарактеризовано та зазначено статистичні дані отримані з проведеного дослідження, такі як стать, вік, досвід, місце проживання сім'ї, стан потреб тощо.

Окреслено аналіз результатів методу інтерв'ювання. Визначення викликів, які постали перед прийомними сім'ями в умовах воєнного конфлікту. Акцентування уваги на найбільш вагомих викликах та надання рекомендацій для їх вирішення за допомогою аналізу наукової літератури. Також наведено власні пропозиції-рекомендації для мінімізації та вирішення визначених викликів з дослідження.

ВИСНОВОК

У кваліфікаційній роботі теоретично обґрунтовано поняття прийомної сім'ї та проаналізовано стан прийомних сімей в умовах воєнного конфлікту.

Описано підходи прийомних сімей в Україні, а саме проаналізовано теоретико-методологічні основи поняття прийомної сім'ї. У результаті, прийомна сім'я - це середовище, яке надає дитині належне виховання, сприяє соціалізації дитини та прийняття всіх норм для повноцінного життя дитини. Метою такої альтернативної форми навчання є надати дитині належні умови для виховання, розвитку та соціалізації. Також, проаналізовано закордонний досвід прийомних сімей та визначено основні відмінності з Україною. Таким чином, є особливості, котрі є потреба застосовувати в українській державі. Разом з тим проаналізовано нормативно-правову базу поняття прийомної сім'ї в Україні.

Проведено дослідження особливостей викликів прийомної сім'ї в умовах воєнного конфлікту. Основними особливостями є втрати зв'язку з батьками та рідними, евакуація, релокація та депортація сімей та дітей. Також є ускладнення в можливості проведення навчання та є правові обмеження щодо влаштування дітей у прийомні сім'ї в умовах воєнного конфлікту.

Визначено виклики прийомних сімей в умовах воєнного конфлікту за допомогою проведеного дослідження. За даними це є відсутність фінансової стабільності, відсутність прямої та ефективної комунікації із фахівцем соціальної роботи. Також, виклик релокації та адаптації на новому місці та в новому середовищі. З чим пов'язано зменшення освітніх можливостей. Та найбільш вагомим викликом стало психічне здоров'я кожного члена прийомної сім'ї.

Запропоновано та окреслено рекомендації щодо мінімізації та рішення викликів прийомної сім'ї в умовах воєнного конфлікту. Рекомендації запропоновано відповідно до кожного виявленого виклику з проведеного дослідження. Основною

для рекомендацій став аналіз наукової літератури та запропоновані гіпотези автора. У такий спосіб основні рекомендації це:

- Фахівець соціальної роботи повинен бути рушійною силою для сім'ї, а саме направляти сім'ю у відповідні місця для отримання допомоги, постійно контактувати із членами прийомної сім'ї та проводити контроль стану сім'ї. Та найголовніше бути емпатійним та проявляти спокій, розуміння та підтримку прийомній сім'ї.
- Для мінімізації виклику складної адаптації при релокації сім'ї, важливо підтримувати контакти та зв'язок із близькими людьми. Це впливає на емоційний стан всіх членів сім'ї та надає відчуття безпеки.
- На збільшення освітніх можливостей може повпливати: створення синхронного та асинхронного навчання, позмінне навчання та активна увага на самостійне вивчення та виконання завдань.
- Фінансовий стан кожної прийомної сім'ї може вирішитись за допомогою забезпечення робочих місць та гарантій на місці праці. Це можливо за допомогою оновлення технологій, наукової складової та активізація бізнесу.
- Виклик психічного здоров'я виявився найбільш поширеним та важливим з результатів дослідження. Таким чином, рекомендації спрямовані на створення нових комунікаційних стратегій інформації, поширення ідеї консультування в темі психічного здоров'я в час війни, додаткова підготовка психологічного спрямування для фахівців та поширення теми психічного здоров'я та підтримки.

Підсумовуючи, воєнний конфлікт має значний вплив на прийомну сім'ю. Але кожен виклик має варіанти рішень для того, щоб повернути сім'ю у звичне життя та забезпечити повноцінне функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альмук Н. Д. (2022). Трансформація ринку праці в умовах війни: виклики та стратегії відтворення робочої сили. *Вісник економічної науки України* (ст. 171 - 179). (дата звернення: 17 травня 2023). Доступ через <http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/186653/22-Azmuk.pdf?sequence=1>
2. Бевз Г. М. (2002). Соціально-психологічні чинники виникнення та розвитку прийомного батьківства. *Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. Київ. (дата звернення: 7 лютого 2023). Доступ через http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/library/DocDescription?doc_id=34519
3. Бурлака О. (2020). Зарубіжний досвід соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і можливості його використання в Україні. *Розділ 3. Трудове право. Право соціального забезпечення* (ст. 59 - 64). (дата звернення: 17 березня 2023). Доступ через http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/1/1_2020.pdf#page=59
4. Бутрин-Бока Н. (2017). Щодо питання про прийомну сім'ю: деякі правові аспекти. *Актуальні проблеми правознавства* (ст. 56 - 62). (дата звернення: 4 лютого 2023). Доступ через http://www.irbis-nbuu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=aprrp_2017_2_13
5. Восьме загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни. (2022). *Соціологічна група «Рейтинг»*. (дата звернення: 4 травня 2023). Доступ через <https://bit.ly/3vKP6Va>

6. Гаврилюк Л. П. (2011). Соціальний супровід та соціальне супроводження: теоретичне обґрунтування змісту понять. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка* УДК 364.4-053.2-058.68 (ст. 423 - 428). (дата звернення: 6 березня 2023) Доступ через [УДК 364.4-053.2-058.68 Л. П59Гаврилюк СОЦІАЛЬНИЙ ...irbis-nbuv.gov.ua](http://irbis-nbuv.gov.ua)
[http://irbis-nbuv.gov.ua > cgi-bin > cgiirbis_64](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/cgiirbis_64)
7. Гвоздь Л. (2015). Соціально-педагогічна робота з прийомними сім'ями. *Двадцять шоста наукова сесія Осередку Наукового товариства ім. Шевченка у Черкасах: Матеріали доповідей на засіданнях секцій і комісій*. (ст. 153 - 156). (дата звернення: 8 лютого 2023) Доступ через http://eprints.cdu.edu.ua/2825/1/маке%EF%BF%BD82_ntsh_26_llg-153-156.pdf
8. Глушан А. В. (2014). Прийомна сім'я як альтернативна форма сучасного сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Наукові пошуки* (ст. 145 - 151). (дата звернення: 17 січня 2023) Доступ через http://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/Naukovi_poshuki_vip.11.pdf#page=145
9. Грабовська Г. М., Белуга Ю. М., (2022). Особливості влаштування дітей до дитячих будинків та прийомних сімей під час воєнного стану. *Розділ 3. Цивільне право і цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право* (ст. 46 - 50). (дата звернення: 26 лютого 2023) Доступ через <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/257772/254609>
10. Грабовська Г. М., Галатенко К. В. (2022). Прийомна сім'я як форма опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавлених батьківського піклування: виклики сьогодення. *Цивільне і трудове право - Юридичний вісник 2* (ст. 106 - 112). (дата звернення: 26 лютого 2023) Доступ через <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/57142/1/17%20%281%29.pdf>

11. Департамент соціальної політики Дніпровської міської ради. (2023). Соціальний супровід прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей опікунів/піклувальників. (дата звернення: 4 березня 2023) Доступ через <https://socialpolitica.dniprorada.gov.ua/services/sotsialnyi-suprovid-prijomnih-simej/>
12. Закон України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини». 24 вересня 2008 р. № 866. (дата звернення: 21 березня 2023). Доступ через <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-п#Text>
13. Закон України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану». 22 березня 2022 р. № 349. (дата звернення: 23 березня 2023). Доступ через <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-п#Text>
14. Закон України «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах». 1 червня 2020 р. № 585. (дата звернення: 8 лютого 2023) Доступ через <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-п#Text>
15. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». Від 08.09.2016 р. № 1504-VIII. (дата звернення: 8 лютого 2023) Доступ через <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>
16. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 30. ст. 142. (дата звернення: 8 лютого 2023) Доступ через <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
17. Каламбет Ю. Г. (2016). Прийомна сім'я як одна з форм виховання дітей сиріт. *Юність науки - 2016: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства* (ст. 88 - 90). (дата звернення: 11 січня 2023) Доступ через <http://stu.cn.ua/wp-content/uploads/2021/04/yn16-t6.pdf#page=88>

- 18.Каламбет Ю. Г. (2016). Розвиток фостерної сім'ї: зарубіжний досвід Великої Британії. *Юність науки - 2016: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства* (ст. 98 - 101). (дата звернення: 7 березня 2023) Доступ через <https://stu.cn.ua/wp-content/uploads/2021/04/yn16-t6.pdf#page=98>
- 19.Ключові міркування та рекомендацій: Реагування на виклики у сфері опіки та догляду за дітьми в умовах війни в Україні. (2022). *The Ukraine children's care group*. (дата звернення: 30 квітня 2023) Доступ через https://eurochild.org/uploads/2022/10/Key-considerations-and-recommendations_Ukrainian-version.pdf
- 20.Коваль І. (2022). Порухення прав дітей під час війни. *Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції* (ст. 89 - 92). Доступ через https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5091/1/08_12_2022.pdf#page=89
- 21.Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. (дата звернення: 8 лютого 2023) Доступ через http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
- 22.Конституція України від 28.06.1996 р. № 30. Ст. 141. (дата звернення: 17 січня 2023). (дата звернення: 8 лютого 2023) Доступ через <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- 23.Кубіцький С. О. (2015). Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах. *Навчальний посібник*. (дата звернення: 25 січня 2023) Доступ через https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/Кубіцький_Посібник_ТСПРВЗК_2015.pdf
- 24.Мироненко В. П. (2013). Місце прийомної сім'ї у системі форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. (ст. 219 - 224). (дата звернення: 2 лютого 2023) Доступ через <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

bin/irbis_nbuvcgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/dip_2013_60_36.pdf

25. Падун Є. В. (2015). *Поняття та сутність інституту прийомної сім'ї. Правові реформи, частина 2* (ст. 149 - 151). (дата звернення: 22 січня 2023) Доступ через http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/8237/1/ПРАВОВІ%20РЕФОРМИ%20Ч%202_p185-187.pdf
26. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю» від 26.04.2002 р. (із змінами). (дата звернення: 8 лютого 2023) Доступ через <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF>.
27. Сагат І. (2022). *Воєнний стан в Україні та його проєкція на забезпечення захисту прав дітей. Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах війни та післявоєнної відбудови України* (ст. 472 - 474). (дата звернення: 3 травня 2023). Доступ через <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/46131/1/Грина%20САГАТ.pdf>
28. Симоненко Ю. М. (2018). *Прийомна сім'я як фактор соціалізації дитини-сироти. Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення* (ст. 135 - 136). (дата звернення: 12 січня 2023) Доступ через http://lib.ndu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1621/1/zbirnuk_tez_2018.pdf#page=136
29. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n1500> (дата звернення: 8 лютого 2023).
30. Скалецька В. В. (2021). *Прийомна сім'я: поняття та особливості створення*. (дата звернення: 10 січня 2023) Доступ через <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/20870/ПРИЙОМНА%20СІМ'>

[Я%20ПОНЯТТЯ%20ТА%20ОСОБЛИВОСТІ%20СТВОРЕННЯ.pdf?sequence=1&isAllowed=y](#)

31. Слюсаревський, М. (2020). Яким є психологічний супровід трансформаційних процесів в Україні і що потрібно для його покращення. *Освіта і суспільство*. (дата звернення: 14 травня 2023). Доступ через <https://naps.gov.ua/ua/press/releases/1778/>
32. Слюсаревський, М. (2022). Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення: нагальні виклики та відповіді. *Наукова доповідь*. (дата звернення: 14 травня 2023). Doi: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4124>
33. Соляник М. Г. (2008). Прийомна сім'я як одна з форм виховання дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування. *Науковий часопис* (ст. 74 - 77). (дата звернення: 29 січня 2023). Доступ через <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3969/Solianyuk.pdf?sequence=1>
34. Федорова О., Долженко Є. (2013). Проблеми адаптації дитини у прийомній сім'ї. *Науковий вісник мелітопольського державного педагогічного університету* (ст. 196 - 199). (дата звернення: 12 лютого 2023) Доступ через <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/384/1/772-1427-2-PB.pdf>
35. Харченко Ю. П. (2010). Особливості функціонування сімейних форм виховання в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток № 1*, УДК: 351.75. (дата звернення: 26 березня 2023) Доступ через <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=81>.
36. Цивільний кодекс України. Завдання опіки та піклування. (дата звернення 2 квітня 2023) Доступ через https://kodeksy.com.ua/tsivil_nij_kodeks_ukraini/statja-55.htm

37. Changing the Way We Care. (2022). *Critical Considerations for Movement of Children During a Humanitarian Crisis*. (дата звернення: 29 квітня 2023) Доступ через https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/2023-01/326.011_en_critical_considerations.pdf
38. International Social Services. (29 March 2022). *Fact Sheet: Ukraine Crisis and International Standards*. (дата звернення: 21 березня 2023) Доступ через https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/2022-03/Ukraine_Crisis_Fact_sheet_ENG_v2_update_20220323.pdf
39. The Alliance for Child Protection in Humanitarian Action. (2022). *Alliance Child Protection Advocacy Messages for the Ukraine Crisis*. (дата звернення: 3 квітня 2023) Доступ через <https://alliancecpha.org/en/technical-materials/child-protection-advocacy-messages-ukraine>
40. Better Care Network: Ukraine Response Care Resources. (2023). *Fact Sheet: Ukraine Crisis and International Standards - This International Social Service*. (дата звернення: 12 травня 2023) Доступ через https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/2023-04/ukraine_crisis_fact_sheet_eng_v2_update_20220323-1.pdf